

Потапов Ігор Анатолійович
здобувач кафедри соціальної
і гуманітарної політики
НАДУ при Президентові України

**СОЦІАЛЬНИЙ ДОБРОБУТ: СУТНІСТЬ ПОНЯТТЯ
У КОНТЕКСТІ СУЧАСНИХ ТЕОРЕТИЧНИХ ПІДХОДІВ**

У статті аналізуються підходи українських і зарубіжних науковців до визначення сутності соціального добробуту, з'ясовується його структура та уточнюються показники для оцінки рівня такого добробуту.

Ключові слова: соціальний добробут, суспільне благо, якість життя, соціальне виключення, індекс людського розвитку.

Potapov Igor

**SOCIAL WELFARE: ESSENCE OF CONCEPT IN A CONTEXT
OF MODERN THEORETICAL APPROACHES**

The paper reviews the approaches of Ukrainian and foreign researches to definition of the concept of Social Welfare and clarifies its structure as well as indicators for its measurement.

Key words: social welfare, public goods, quality of life, social exclusion, human development index.

Потапов Игорь Анатоліевич

**СОЦИАЛЬНОЕ БЛАГОПОЛУЧИЕ: СУЩНОСТЬ ПОНЯТИЯ
В КОНТЕКСТЕ СОВРЕМЕННЫХ ТЕОРЕТИЧЕСКИХ ПОДХОДОВ**

В статье анализируются подходы украинских и зарубежных ученых к определению сущности социального благополучия, выясняется его структура и уточняются показатели для оценки уровня такого благополучия.

***Ключевые слова:** социальное благополучие, общественное благо, качество жизни, социальное исключение, индекс человеческого развития.*

Постановка проблеми. Підвищення добробуту населення проголошено важливим політичним пріоритетом Української держави. Проте офіційна статистика та дані соціологічних досліджень засвідчують наявність соціальної стратифікації, майнового розшарування суспільства, невдоволеність значної частини населення матеріальним становищем своєї родини.

Соціально-економічне становище населення України погіршується через економічну кризу, а це у свою чергу позначається на рівні соціальної і політичної стабільності суспільства, вимагає вжиття відповідних заходів і втілення соціальних програм, які б сприяли піднесенню рівня життя як усього суспільства, так і соціально уразливих груп. Такі політичні завдання зумовлюють посилення наукового інтересу до соціального добробуту як суспільного феномену, теоретичного обґрунтування державної політики із забезпечення такого добробуту.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Значну увагу приділили дослідженню категорій добробуту, рівня життя, якості життя, проблематики людського розвитку такі вчені, як: Є. Антосенков, В. Близнюк, В. Бочкарьова, О. Грішнова, В. Кряжев, М. Кузнецов, Е. Лібанова, В. Мандибура, В. Можина, С. Мочерний, Н. Римашевська, Л. Семів.

Проблематика сутності добробуту та окремих його взаємозв'язків з економічним зростанням досить широко представлена у вітчизняній та зарубіжній економічній теорії, де сформувався окремий напрям – «економіка добробуту». Зокрема, цими питаннями займалися такі науковці, як С. Браун, Р. Джексон, Дж. Стиглиц, Д. Хохич та ін. В Україні в умовах перебудови стала популярною концепція соціально орієнтованої економіки, якою часто позначають державне регулювання ринку в соціальних цілях.

Багато науковців досліджували сутність концепції держави загального (соціального) добробуту, пропонували різні варіанти досягнення добробуту, розглядали фактори, які впливають на перерозподіл суспільних благ у державі. Можна відзначити публікації Г. Еспінг-Андерсена, В. Намчук, Т. Семигіної, А. Сіленко, В. Скуратівського, В. Шевчука та інших.

Забезпечення соціального добробуту спирається на суспільні уявлення щодо обов'язків держави по відношенню до певних груп населення, соціальній справедливості та соціальній відповідальності. Питання соціальної справедливості обґрунтовували такі сучасні теоретики, як Дж. Роулз, Я. Пасько, П. Самуельсон, А. Сен та інші, праці яких доводять суперечливість розуміння рівня перерозподілу суспільних ресурсів задля підтримання уразливих груп населення.

Невирішені раніше частини загальної проблеми. Згадані раніше дослідники заклали основи наукового аналізу соціального добробуту населення, проте необхідно зауважити, що ще недостатньо дослідженою залишається проблема з'ясування сутності, структури соціального добробуту та шляхів його піднесення. Це актуалізує потребу у дослідженні сучасних уявлень щодо соціального добробуту.

Мета статті: з'ясувати на основі концепцій вітчизняних і зарубіжних дослідників сутнісні ознаки соціального добробуту, дати власне визначення цього поняття та систематизувати теоретичні розробки щодо вимірювання соціального добробуту.

Виклад основного матеріалу. У контексті окресленої проблеми слід зазначити, що серед науковців немає єдиного підходу до розуміння добробуту в цілому та соціального добробуту зокрема. Це можна пояснити складністю феномену добробуту та тим, що питання соціального добробуту та механізмів його забезпечення почали активно досліджувати лише на етапі переходу до ринку і як його атрибут, у зв'язку із усвідомленням необхідності створення соціальних амортизаторів ринкових ризиків. Однак, забезпечення

соціального добробуту в тій чи іншій формі завжди було притаманне українському суспільству, хоча розуміння добробуту є відносним.

Сучасний тлумачний словник української мови визначає добробут як достаток, гаразд, гаразди, гараздування, статки [11, 783], а «соціальний» – як щось, що має відношення до життя суспільства, суспільний [12, 306]. Відтак соціальний добробут може бути означений іншими словами як суспільний добробут. А поняття суспільного добробуту – одне із ключових у сучасній економічній науці. На думку Д. Хохича, суспільний добробут є формою життєзабезпечення, відтворення фізичних сил індивіда. У його структурі науковець виділяє три компоненти: доходи і споживання, державні соціальні гарантії і платні послуги, соціальний захист і соціальне страхування [21].

Дещо іншого тлумачення ідея соціального добробуту набуває у сфері соціального захисту, де вона розуміється, як відсутність хвороб і можливість задовольнити основні потреби людей. Загалом різні сучасні концепції потреб (піраміда потреб А. Маслоу, таксономія потреб Д. Бредшоу, теорія потреб К. Алдерфера тощо) надають важливе теоретичне обґрунтування сутності соціального добробуту й можливого змісту соціальних програм [5, 16–18]. Наразі у Законі України «Про державні соціальні стандарти та державні соціальні гарантії» визначено, що держава «гарантує забезпечення основних потреб громадян на рівні встановлених законом державних стандартів і нормативів» [4].

Проте слід зауважити, що потребам людини властива змінюваність у часі й просторі. Відтак сучасні системи соціального захисту мають тенденцію до задоволення специфічних потреб окремих груп населення із урахуванням динаміки цих потреб. Як зазначають автори видання «Адаптація соціальної політики та трудового законодавства до стандартів ЄС» [10, 36], матеріальний добробут не є самоціллю, а лише передумовою створення соціального добробуту, тобто таких умов життя, в яких людина добре почувається, може фізично й розумово розвиватися.

Важливою категорією, пов'язаною із ідеєю соціального добробуту, є «*суспільне благо*», яке деякі науковці називають іще громадським [22, 352] або публічним [14, 35], маючи на увазі таке благо, яке споживається однією особою і при цьому є доступним для споживання іншими. У той час, як приватне (індивідуальне) благо – це таке благо, яке у разі його споживання однією особою не може бути одночасно спожите іншою особою. Блага також можуть бути винятковими та невинятковими. Благо є винятковим, якщо інших індивідів відносно легко виключити із споживання цього блага. Благо є невинятковим, якщо інших індивідів виключити із споживання блага дуже дорого або неможливо.

До основних характеристик благ також належить конкурентність: благо є неконкурентним у споживанні, якщо за будь-якого заданого рівня виробництва граничні витрати надання цього блага додатковому споживачу дорівнюють нулю, або якщо отримання вигод від цього блага одним споживачем надає можливість отримати такі самі вигоди іншим споживачам і в такому самому відношенні.

Концепції винятковості/невинятковості та конкурентності/неконкурентності пов'язані між собою. За допомогою них можна класифікувати приватні та суспільні блага: ми маємо чисте суспільне благо, якщо воно неконкурентне та невиняткове: національна безпека, охорона правопорядку, правосуддя, санітарно-епідеміологічний контроль тощо. Благо є чисто приватним, якщо воно конкурентне і виняткове: квартира (нерухомість), автомобіль, будь-який товар. Висока конкурентність разом із невинятковістю (або низькою винятковістю) дають спільні блага, тобто такі блага, що споживаються разом: ліс, водойми, парки, пасовища, чисте повітря й навколишнє середовище тощо. У випадку низької конкурентності (неконкурентності), але високої винятковості, ми отримуємо ситуацію, коли власник може контролювати процес споживання цього типу благ, хоча це й відбувається у різних колективних формах [18, 159-173]. Для

досягнення належного рівня соціального добробуту вагомим значенням набуває доступність суспільних благ для населення.

Розуміння типів благ, а також відмінностей між суспільним, груповим та індивідуальним благом і добробутом важливе при прийнятті політичних рішень щодо певних політичних програм, проектів, зокрема у випадку соціальних програм: затвердження певної соціальної програми, що спрямована на захист або допомогу цільовій групі населення, передбачатиме низку заходів, серед яких, імовірно, буде й надання конкретних послуг цій категорії (як виняткових благ).

Розглядаючи поняття соціального добробуту слід звернутися до категорії «якість життя», яку ввів в обіг Дж. Гелбрейт у праці «Суспільство добробуту» (в іншому перекладі – «Суспільство достатку»). Під якістю життя у сучасній науці розуміють «комплексну характеристику людини в різних соціальних станах, яка відображає ступінь її свободи, можливості всестороннього розвитку і реалізації здібностей і життєвих планів. Це сукупність і якість матеріальних, соціальних, культурних і духовних цінностей, наданих суспільством людині для задоволення її потреб і реалізації інтересів» [17, 220]. Тобто, ця категорія демонструє, якою мірою людина задовольняє свої потреби у поточних суспільних умовах і досягнення високої якості життя – це мета соціальної політики і свідчення соціального добробуту суспільства.

Поліпшення якості життя населення, на думку А. Бурдуна, досягається через соціально-економічний розвиток, який включає:

- підвищення доходів, поліпшення здоров'я населення і підвищення рівня його освіти;
- створення умов, що сприяють зростанню самоповаги людей унаслідок формування соціальної, політичної, економічної та інституційної систем, орієнтованих на пошану людської гідності;
- збільшення свободи людей, зокрема їх економічної свободи [2].

Як бідність, що її Е. Лібанова [8] визначає як неможливість підтримувати рівень життя, притаманний певному суспільству у певний період часу, так і багатство, добробут, а також якість життя є відносними й залежать від суб'єктивних уявлень, а почасти й стереотипів, що панують у суспільстві. Варто відзначити, що самооцінка матеріального становища і оцінка «щастя» (а такі дослідження регулярно проводяться на національному та міжнародному рівнях) хоча й не беруться до уваги серйозними вченими, проте не можуть бути відкинутими тими, хто хоче зрозуміти соціальний стан суспільства.

Слід вказати й на те, що соціальний добробут населення і економічний добробут країни перебувають у тісному взаємозв'язку. Підвищення доходів і рівня життя, поліпшення умов життя і структури споживання товарів і послуг, розмаїтість споживчого попиту і високі вимоги до якості продуктів харчування, промислових товарів і послуг приводять до усунення монополізму, підвищення конкуренції виробників, орієнтації на споживача й інші форми активізації господарського життя. У той же час в умовах соціально орієнтованої ринкової економіки такі соціальні фактори, як сприятливі умови праці, розвинута система стимулювання праці й умови оплати, соціальні гарантії і соціальне обслуговування найманих робітників, корпоративні принципи керування, починають відігравати істотну роль у підйомі виробництва, що у свою чергу знову ж таки підносить рівень соціального добробуту. Тобто можна вести мову про дуалізм соціальних і ринкових цілей, коли одні з них є механізмом досягнення інших, коли соціальні показники досягаються за рахунок економічних і навпаки.

У цьому зв'язку соціальна політика держави, спрямована на задоволення соціальних потреб людей, є визначальною для формування відповідних стимулів до праці в постіндустріальному суспільстві. Рівень і якість життя, соціальна захищеність, можливості творчого розвитку, соціальне обслуговування, середовище життя – усі ці параметри, що задаються суспільством в цілому, стають особистісними цінностями і мотивами. Виникає

симбіоз соціальної політики й економіки. Потрібно підкреслити, що мова йде про технічно розвинуте постіндустріальне суспільство. У такому суспільстві соціальна політика, як стверджує А. Панченко, засновується на законодавчо встановлених імперативах, що визначають реальний рівень життя, соціального благополуччя, зайнятості населення, його соціальної підтримки [13].

Добробут у суспільстві розподілений нерівномірно. Одні групи населення мають вищий рівень життя, інші – ні. У суспільних науках послуговуються поняттям «*соціально уразливих груп*», тобто груп, що мають потенційно нижчі можливості реалізувати себе на ринку праці, нижчий рівень доступу до суспільних та індивідуальних благ. До них науковці відносять індивідів або соціальні групи, що мають більшу, ніж інші, ймовірність зазнати негативних впливів соціальних, екологічних факторів або дістати хвороби [3, 135.] Тому такі групи можуть потребувати підтримки суспільства у вигляді відповідних соціальних програм, створення системи певних преференцій і надання соціальних гарантій, впровадження превентивних програм, спрямованих на запобігання зубожінню та *соціальному виключенню*. Під останнім розуміється «відсутність або обмежений доступ до ресурсів, прав, товарів та послуг, неможливість брати участь у нормальних стосунках та діяльності, доступній для більшості людей у суспільстві» [6, 21] (йдеться, зокрема, про перетворення більшості приватних та суспільних благ на виняткові). Це зрештою призводить до вираженого соціального дисбалансу в суспільстві і до підвищеної соціальної конфліктності.

Таким чином, з огляду на сучасні теоретичні концепції соціальний добробут можна розглядати як такі умови в пост-індустріальному суспільстві, котрі: 1) забезпечують задоволення потреб індивідів та домогосподарств, якість їхнього життя на рівні, прийнятному в цьому суспільстві; 2) запобігають соціальному виключенню уразливих груп суспільства від користування індивідуальними та соціальними благами і протидіють появі вираженого соціального дисбалансу.

Оцінювання соціального добробуту населення відбувається за допомогою низки соціальних індикаторів, що їх пропонують міжнародні організації (ООН, МОП, ОЕСР, ВОЗ, ЕС тощо) та науковці, а також через застосування нормативних показників, визначених національним законодавством.

Одним із показників соціального дисбалансу може слугувати *коефіцієнт Джині*, тобто індекс концентрації доходів, який є показником тимчасової оцінки динаміки ступеня диференціації доходів населення (за рівномірного розподілу доходів він наближається до 0). Щоправда, такий показник може бути застосований для країн із тіньовою економікою із певним застереженням, адже в умовах тотальної «непрозорості» реальних доходів його обрахунок втрачає сенс.

Інший показник – *розподіл здоров'я* (захворюваності, середньої очікуваної тривалості життя, середньої тривалості здорового життя, смертності немовлят тощо) серед різних соціально-економічних груп – є важливим соціальним показником, що свідчить про рівень життя в суспільстві і ступінь рівномірності розподілу добробуту [19].

Ще один вимір добробуту полягає у визначенні *купівельної спроможності населення*, тобто маси (суми) і структури товарів (послуг), які може купити (оплатити) населення у певний проміжок часу відповідно до своїх потреб і можливостей. Цей показник є досить відносним, адже залежить не тільки від рівня доходів, надходжень із соціальних фондів, а й рівня цін, а також культури споживання товарів. Він розраховується як для всього населення, так і для окремих його верств. При дослідженні рівня життя важлива також і оцінка потенційних можливостей населення користування ресурсами для користування відповідними благами та послугами.

Традиційним показником добробуту в країні вважається розмір ВВП (валового внутрішнього продукту) на душу населення та коефіцієнт людського розвитку (інша назва – індекс розвитку людського потенціалу), який розраховують з огляду на розмір ВВП на душу населення, середню очікувану

тривалість життя та рівень освіченості (писемності) населення. Проте останнім часом політики та науковці ставлять під сумнів використання такого показника як розмір ВВП для оцінювання добробуту населення.

2009 року було презентовано доповідь комісії, призначеної президентом Франції Ніколя Саркозі для визначення того, яким чином можна вимірювати добробут населення. До комісії увійшли 25 видатних вчених-соціологів та п'ять лауреатів Нобелівської премії з економіки, очолював її відомий економіст і критик глобалізації Дж. Стігліц. Комісія закликала позбутися «фетишизму ВВП». Свою позицію члени комісії пояснили тим, що ВВП спрямований лише на вимірювання сумарної вартості товарів та послуг, які виробляються в країні, проте він не враховує амортизацію товарів виробничого призначення і тим самим завищує вартість продукції. Окрім того, вартість виробництва побудована на ринкових цінах, але не все можна оцінити в матеріальному еквіваленті. Це стосується не лише навколишнього природного середовища. Такі сервіси (суспільні блага), як державна система охорони здоров'я, освіта, власне житло, неоплачуваний догляд за дитиною, практично неможливо оцінити ринковими цінами, тому їх розраховують досить умовно і часто з хибними припущеннями. У доповіді також зазначено, що слід зосередити увагу саме на доходах домогосподарств, обсягах споживання та достатку, а не на загальному виробництві. Врахувавши всі ці показники можна визначити істинний показник добробуту населення. Комісія встановила, що реальний показник ВВП на душу населення Франції у 2005 році становив 73% від ВВП Америки. Та якщо врахувати державні послуги, виробництво домогосподарств та сферу дозвілля і відпочинку, то розрив скорочується і ВВП Франції зростає до 87 %. У доповіді зазначається, що на показник добробуту населення істотно впливають такі нематеріальні цінності, як стан здоров'я та сімейний статус. У доповіді також зазначено, що факт втрати роботи сприймається гостріше за фінансову спроможність [25]. Ці напрацювання учених засвідчують важливість врахування при визначенні соціального добробуту населення нематеріальних

цінностей та потребу порівнювати доходи домогосподарств, а не співставляти рівень виробництва товарів та послуг.

Український соціолог В. Макаренко, розширюючи економічний та політичний підходи, пропонує для оцінки соціальної сфери суспільства застосовувати демографічні коефіцієнти народжуваності і смертності, показники, пов'язані зі станом здоров'я населення, а також з його інтелектуальним потенціалом, освітньо-професійним рівнем, культурно-моральними цінностями та девіаціями тощо [9]. Проте такий перелік об'єктивних та суб'єктивних показників видається надто широким і таким, який важко буде порівнювати в динаміці, йдеться, насамперед про моральні цінності та інтелектуальний потенціал.

Інший український науковець Т. Семигіна іде далі і проводить порівняльний аналіз наслідків упровадження соціальної політики різних країн (а така політика, як відомо, покликана забезпечити соціальний добробут населення) за такими показниками як: рівень бідності (питома вага домогосподарств, у яких рівень споживання або доходів на одну особу є нижчим від визначеної межі бідності); коефіцієнт Джині; рівень безробіття (показник, який визначається у відсотках як відношення кількості безробітних до економічно активного населення); розмір витрат на медичну сферу та освіту (у відсотках до ВВП); індекс людського розвитку. А показники здоров'я автор відносить до соціально-демографічних чинників, що визначають зміст соціальної політики [16].

Відомий вчений Д. Белл сформулював 12 головних критеріїв (індикаторів), за допомогою яких можна співвиміряти «якість життя» різних суспільств. До них належать: охорона здоров'я, розвиток і удосконалення особистості в процесі навчання, праця і якість трудового життя, організація відпочинку та вільного часу, розпорядження товарами та послугами, фізичне оточення, особиста безпека, здійснення правосуддя, можливість участі у суспільному житті тощо [23].

Ю. Бондаренко для оцінки соціального стану населення вважає за доцільне використовувати: 1) обсяг та структуру доходів населення (фактичний та перспективний баланси грошових доходів та видатків населення, у яких відображаються джерела грошових надходжень, їх обсяг, структура); 2) споживання матеріальних благ і послуг; 3) соціальні гарантії малозабезпеченим верствам населення; 4) стан споживчого ринку [1]. Хоча ці показники придатні й для оцінки соціального добробуту населення, проте їх застосування порушує питання про те, чи можна ототожнювати соціальний стан населення, стан соціального захисту населення, впровадження соціальної політики із соціальним добробутом, адже останнє поняття є ширшим за своїм значенням і фактично є результатом втілення політики економічної та соціальної, а подекуди й інформаційної. яка може впливати на формування уявлення стосовно «нормального» рівня життя, згладжування чи загострення соціальних конфліктів. Тому для практичної оцінки соціального добробуту населення можна обмежитися такими показниками, як рівень доходів домогосподарств, рівень безробіття, стан здоров'я, рівень соціального самопочуття (задоволеності власним становищем) тощо.

Спроба застосувати різні показники для оцінки становища соціального добробуту населення України дає невтішні результати. Так, за рейтингом глобального добробуту, який визначався дослідницьким інститутом Legatum Institute у 2008 р., Україна посіла 68 місце з-поміж 104 країн світу. Із європейських країн нижче опинилися лише Білорусь (78 місце) та Молдова (83 місце). За індексом купівельної спроможності Україна посідає 39-те, передостаннє місце в Європі. Нижчу купівельну спроможність має лише Молдова. За оцінкою фахівців, середній використовуваний дохід в Україні у 2008 р. становив 1688 євро, тоді як середня купівельна спроможність на одну особу в Європі сягнула 12,5 тисяч євро [7]. Отже, купівельна спроможність українців становить лише 13,5 % від середньоєвропейського показника.

За індексом людського розвитку (ІЛР) у 2008 р. Україна посідала низьке, 76 місце у світі (значення ІЛР=0,788). ІЛР складається з трьох індексів, одним з яких є ВВП на душу населення за паритетом купівельної спроможності. За цим компонентом ІЛР Україна посідала у 2007 р. 85 місце у світі серед 174 країн світу. За оцінками ООН, Україна належить до категорії країн із середнім рівнем розвитку (при визначенні якого низький розмір ВВП на душу населення компенсується високим рівнем освіченості населення та поміркованою середньою очікуваною тривалістю життя). Наразі середня очікувана тривалість життя в Україні в 2009 році становила 68, 5 років (у 1990 році – 70,5), у той час, як у країнах Європи вона сягає 79,13, при цьому тривалість здорового життя в Україні становить 59,2 роки, а в країнах ЄС – 67 років. Рівень смертності в Україні становить 16,3 випадки на 1000 населення. Цей показник зріс на третину порівняно з 1990 роком і за ним Україна посідає сумне десяте місце у світі. При цьому доступність медичної допомоги є надзвичайно низькою: за даними вибіркового опитування домогосподарств, проведеного Державним комітетом статистики у жовтні 2009 року, майже 84% домогосподарств повідомили, що хтось з членів домогосподарства не зміг відвідати лікаря, майже 96% домогосподарств сповістили, що хтось з членів не зміг провести медичне обстеження, а більше 98% – провести медичні процедури чи отримати лікування в стаціонарі через занадто високу вартість [15].

Самооцінка населенням свого добробуту є вкрай негативною. Відповідно до даних 26 обстежень, проведених у 1994–2000 роках Українським інститутом соціальних досліджень і центром «Соціальний моніторинг», 75% населення вважають, що вони живуть гірше, ніж пересічна українська родина. А за даними загальнонаціонального соціологічного моніторингу, протягом восьми років здійснюваного вченими Інституту соціології НАН України, 2000 року 65% населення вважали себе бідними (1994 року таких було 47%) [8]. Якщо така частка респондентів висловлює незадоволеність своїм матеріальним

становищем або своїм життям, то навряд чи можна вести мову про соціальний добробут населення країни.

З-поміж нормативних показників, якими часто оперують в українській соціальній та економічній політиці, можна відзначити середній розмір заробітної плати (пенсії). Проте він видається малоінформативним у сучасних ринкових умовах, бо він не бере до уваги кількість членів домогосподарства, на яких розподіляються отримані кошти. Більше того в українському суспільстві наявна частка людей, доходи яких становить не тільки заробітна плата чи пенсія, або й зовсім інші джерела доходів як легальних, так і нелегальних (наприклад, дивіденди від депозитних рахунків у банку або акцій, здачі житла в оренду тощо).

Українська дослідниця державних соціальних стандартів А. Халецька привертає увагу до такого показника як прожитковий мінімум, який фактично є динамічною соціально-економічною категорією і вказує на нижню межу суспільно необхідного рівня життя за певних умов та використовується для загальної оцінки рівня життя населення. На рівень прожиткового мінімуму, на думку А. Халецької, впливають ціни, інфляція, кількісна оцінка набору споживчих благ та послуг [20]. Слід зазначити, що в Україні цей показник визначається нормативно – встановленням вартісної величини прожиткового мінімуму через мінімальний споживчий кошик у розрахунку на місяць на одну особу. При цьому показник розраховується диференційовано залежно від вікового критерію або ж залежно від соціальної та демографічної групи особи: для дітей віком до 6 років; для дітей віком від 6 до 18 років; для працездатних осіб; для осіб, які втратили працездатність [4]. Про недосконалість методики обрахунку та застосування цього показника для визначення права громадян на отримання соціальної допомоги, встановлення стандартів надання послуг у соціальній сфері свідчать гострі щорічні дебати у пресі та серед політикуму, які супроводжують затвердження цього показника на законодавчому рівні. Саме нормативність методології обрахунку прожиткового мінімуму та його

застосування для визначення рівня соціального добробуту призводить до надмірної заполітизованості його визначення.

Утім, питання вимірювання та забезпечення соціального добробуту завжди значною мірою політизовані, адже існують різні погляди на характер проблем, із якими стикається суспільство. Як зауважує американський науковець Д. ДіНітто, у політиці забезпечення соціального добробуту завжди точаться дискусії щодо того, що вважати «вигодою» та «вартістю», як визначати потреби і чиїм потребам віддавати перевагу, наскільки уряд справді здатний дотримуватись раціональності у виборі механізмів втручання в ситуацію [24, 2]. Тобто вагому роль у розумінні соціального добробуту і формуванні політики із його забезпечення відіграють суб'єктивні чинники.

Висновки. Сучасні уявлення про соціальний добробут варіюються. Одні науковці більше пов'язують його із матеріальними умовами, потрібними для відтворення життєвих сил людини, і відповідно вимірюють цей добробут через макроекономічні показники – розмір ВВП на душу населення, індекс купівельної спроможності, коефіцієнт Джині, рівень бідності в суспільстві тощо. Інші науковці вважають, що соціальний добробут включає не тільки доходи та соціальні гарантії, а й суспільні блага, і може бути виміряний через низку об'єктивних і суб'єктивних показників, зокрема, індекс розвитку людського потенціалу, стан здоров'я населення і рівень смертності немовлят у різних соціально-економічних групах, самооцінку здоров'я, рівень доступності соціальної інфраструктури представникам усіх соціальних груп тощо. В Україні для оцінки добробуту населення переважно використовують нормативні показники прожиткового мінімуму та середнього розміру заробітної плати (пенсії), які не зовсім відповідають ринковим умовам розвитку економіки та структурі доходів домогосподарств, не беруть до уваги опосередковані та суб'єктивні оцінки, які дають більш комплексну характеристику соціального добробуту.

Слід зазначити, що Україна – який би теоретичний підхід не застосовувався для оцінки – не може похвалитися рівнем соціального добробуту свого населення, бо посідає у світових рейтингах невисокі місця і ледь не останні місця з-поміж інших європейських країн.

Перспективи подальших розвідок. Дослідження сутності та змісту поняття «соціальний добробут» створює умови для подальшого аналізу складників його формування та механізмів державного впливу на зростання добробуту усього населення.

Література.

1. Бондаренко Ю. М. Удосконалення державних механізмів регулювання соціального захисту населення / Ю. М. Бондаренко // Державне будівництво. – 2007. – № 2. [Електронний ресурс]. – Режим доступу <http://www.nbuuv.gov.ua/e-journals/DeBu/2007-2/doc/4/07.pdf>. – Заголовок з екрана.
2. Бурдун А. В. Цілі та критерії соціально-економічного розвитку регіону / А. В. Бурдун // Державне будівництво. – 2008. – № 1 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.nbuuv.gov.ua/e-journals/DeBu/2008-1/doc/2/14.pdf>. – Заголовок з екрана.
3. Гриненко А. М. Соціальна політика / А. М. Гриненко. – К. : КНЕУ, 2003. – 309 с.
4. Закон України «Про державні соціальні стандарти та державні соціальні гарантії» від 05.10.2000 р. № 2017.
5. Іванова О.Л. Соціальна політика: теоретичні аспекти: Курс лекцій / О. Л. Іванова. – К : КМ Академія, 2003. – 107 с.
6. Кабаченко Н. В. Соціальне виключення: різні аспекти впливу / Н. В. Кабаченко // Соціальне виключення та включення: роль соціальної роботи та охорони здоров'я : М-ли наук. конф. 10 квітня 2010 р. – К. : Пульсари, 2010. – С. 21–22.

7. Купівельна спроможність — ніяка // Персонал плюс.- 2008. — № 46. — Режим доступу: <http://www.personal-plus.net/298/4169.html>. — Заголовок з екрана.
8. Лібанова Е. М. Бідність населення України: причини, масштаби, наслідки / Е. М. Лібанова. — К. КНЕУ, 2008. — 328 с.
9. Макаренко В. А Основні показники якості життя населення в Дніпропетровському регіоні / В. А. Макаренко // Методологія, теорія та практика соціологічного аналізу сучасного суспільства: Зб. наук. праць. — Харків: вид. центр Харківського нац. ун-ту імені В. Н. Каразіна, 2002. — С. 423–425.
10. Мужикова Н. М. Адаптація соціальної політики та трудового законодавства до стандартів ЄС / Н.М.Мужикова, В. Ф. Пузирний, Л. А. Семиног. — Чернігів: Деснянська правда, 2007. — 196 с.
11. Новий тлумачний словник української мови / Упор. В. Яременко, О. Сліпушко. — У 4-х т. — Т.1. — К. : Аконіт, 1999. — 910 с.
12. Новий тлумачний словник української мови / Упор. В. Яременко, О. Сліпушко. — У 4-х т. — Т.4. — К.: Аконіт, 1999. — 941 с.
13. Панченко М. М. Рівень життя населення — складова соціального добробуту в державі / М. М. Панченко // Актуальні проблеми державного управління : зб. наук. праць. — Одеса : ОРІДУ НАДУ, 2007. — Вип. 3 (31). — С. 254–261.
14. Петров Ю. Воспроизведение публичных благ: к концепции задействия конкурентного механизма / Ю. Петров, М. Жукова // Российский экономический журнал. — 2002. — № 7. — С. 35-42.
15. Самооцінка населенням стану здоров'я та рівня доступності окремих видів медичної допомоги у 2009 році (за даними вибіркового опитування домогосподарств у жовтні 2009 року)/ Статист. збірник. — К., 2010. — С. 62–63.

16. Семигіна Т. Методологія порівняльного аналізу соціальної політики / Т. Семигіна // Соціальна політика і соціальна робота. – 2008. – № 1. – С. 90–103.
17. Семигіна Т. Словник із соціальної політики / Т. Семигіна. – К. : вид.дім «Києво-Могилянська академія», 2005. – 253 с.
18. Стігліц Дж. Е. Економіка державного сектора / Дж. Е. Стігліц; пер. з англ. А. Олійник, Р. Сільський. – К. : Основи, 1998. – С. 159–173.
19. Фогт Н. А. Здоров'я населення як сучасний науково-управлінській підхід: проблеми визначення / Н. А. Фогт // Державне управління: теорія і практика. – 2009. – № 1.- Режим доступу: http://www.nbu.gov.ua/e-journals/Dutp/2009-1/doc_pdf/Fojgt_NA.pdf. – Заголовок з екрана.
20. Халецька А. А. Проблеми реалізації соціальних прав і державних соціальних гарантій в Україні / А. А. Халецька // Науковий вісник Академії муніципального управління: Серія «Управління». -2009. – Вип. 2(8). Державне управління та місцеве самоврядування. – С. 120–126.
21. Хохич Д. Г. Теорія економіки добробуту та проблеми її реалізації в Україні / Д. Г. Хохич // Фінансова система України. Збірник наукових праць. – Вип. 8. – Ч. 1. – Острог: Вид-во «Острозька академія», 2006. – С. 452–461.
22. Ястремський О. І. Основи мікроекономіки: підруч. / О. І. Ястремський, О. Г. Грищенко. – К. : т-во «Знання», 2003. – 674 с.
23. Bell D. The Cultural Contradictions of Capitalism / D.Bell. – New-York: Basic Books, 1976. – 301 p.
24. DiNitto D.M. Social Welfare: Politics and Public Policy / D.M. DiNitto . – 5th ed. – Boston: Pearson Education. – 2003. – 450 p. P. 2
25. Report of the commission on the measurement of economic performance and social progress / International Commission on the Measurement of Economic Performance and Social Progress [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://stiglitz-sen-fitoussi.fr/documents/rapport_anglais.pdf. – Заголовок з екрана.